

АНОТАЦІЯ

Стафійчук К. В. Касаційне провадження в адміністративному судочинстві України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2022.

У дисертації здійснено комплексне теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення важливого наукового завдання щодо касаційного провадження в адміністративному судочинстві України.

Визначено, що касаційне провадження в адміністративному судочинстві є факультативною стадією адміністративного процесу, що полягає у перегляді Верховним Судом рішень, а також окремих ухвал суду першої інстанції після апеляційного перегляду справи, а також постанов чи деяких ухвал суду апеляційної інстанції повністю або частково щодо неправильного застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права у випадках, встановлених законом.

Обґрунтовано, що касаційне оскарження та касаційний перегляд судових рішень не є тотожними термінами, адже перше поняття можна розуміти як можливість звернутись з касаційною скаргою на рішення, що набрало законної сили, у визначених законом випадках, а касаційний перегляд судового рішення є ширшим терміном, який включає всю процедуру розгляду судом касаційної скарги, тобто він охоплює всі норми процесуального закону, які визначають порядок відкриття провадження, розгляду та вирішення справи судом касаційної інстанції. Водночас сукупність стадій, що визначають порядок розгляду та вирішення судом касаційної інстанції вимог, які зазначені у касаційній скарзі, позначають терміном «касаційне провадження».

Виявлено, що право на касаційне оскарження судового рішення не є абсолютним, а – винятковим. Так, у п. 8 ч. 1 ст. 129 Конституції України

вказується на право на касаційне оскарження у визначених законом випадках. Аналогічно врегульовано обмеженість цього права і в процесуальному законодавстві. У свою чергу обмеженість права на касаційне оскарження судового рішення дозволило розвантажити суд касаційної інстанції від надмірної кількості справ, зосередити увагу на складніших справах.

Обґрунтовано, що обмеження права на касаційне оскарження судового рішення виражається через процесуальні касаційні фільтри, які зумовлені обмежити кількість випадків, у яких допускається звернення з касаційною скаргою. Це реалізовано у процесуальному законі насамперед через існування підстав для касаційного оскарження. Адже відсутність обґрунтування підстав звернення до суду касаційної інстанції матиме наслідком відмову у відкритті касаційного провадження, що унеможливить подальший розгляд касаційної скарги. Наголошено на важливості формулювання та чіткого виокремлення у касаційній скарзі підстав такого оскарження.

Зроблено висновок, що передумовами для ймовірного відкриття касаційного провадження у справі є: наявність правових позицій Верховного Суду (для справ, що розглядаються у порядку загального позовного провадження), а також форма адміністративного судочинства, адже не допускається касаційне оскарження судових рішень, розглянутих у порядку спрощеного позовного провадження, за окремими винятками.

З'ясовано, що суб'єктами права на касаційне оскарження в адміністративному судочинстві є: учасники справи, якими відповідно до ст.42 КАС України є сторони та треті особи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки. Органи та особи, яким законом надано право звертатися до суду в інтересах інших осіб також можуть брати участь у справі. Подавати

касаційну скаргу від імені учасників справи можуть і їхні представники, що уповноважені на це у порядку, встановленому процесуальним законом.

Запропоновано визначити касаційну скаргу в адміністративному судочинстві як письмове звернення учасника справи чи інших осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, звернену до суду касаційної інстанції (Верховного Суду) з метою перегляду судових рішень, що набрали законної сили, у випадках передбачених процесуальним законом.

З'ясовано, що дотримання вимог касаційної скарги, встановлених процесуальним законом, є визначальним для можливості відкриття касаційного провадження, адже їх недотримання тягне за собою негативні наслідки для касатора.

Наголошено, що стадія відкриття касаційного провадження покликана на перевірку можливості розгляду касаційної скарги судом касаційної інстанції. Визначено, що підстави для залишення касаційної скарги без руху, повернення та відмови у відкритті касаційного провадження унеможливають його відкриття. Тому для вирішення питання про відкриття касаційного провадження у справі суд касаційної інстанції має перевірити всі наведені вище підстави й у разі їх відсутності відкриває провадження у справі. На цій стадії Верховний Суд може «фільтрувати» касаційні скарги, які не мають розглядатися відповідно до вимог процесуального закону, повертаючи їх або відмовляючи у відкритті провадження за ними, а також надає можливість усунути певні недоліки скажнику з метою подальшого розгляду справи судом.

Визначено, що повноваження суду касаційної інстанції спрямовані на здійснення перегляду за касаційною скаргою у межах, які встановлені законом, які допускають одночасно усунути недоліки попередніх інстанцій, зокрема шляхом відправлення справи для її розгляду у суд першої або апеляційної інстанції.

Досліджено, що суд касаційної інстанції має ряд повноважень щодо судових рішень судів першої та апеляційної інстанцій у процесі розгляду справи, проте розгляд справи має проводитися у межах касаційної скарги. У силу приписів ч. 1 ст. 349 КАС України суд касаційної інстанції може залишити судові рішення попередніх інстанцій без змін, а касаційну скаргу без задоволення; може скасувати повністю або частково судові рішення попередніх інстанцій та відправити справу на новий розгляд або ж ухвалити нове судові рішення, якщо обставини справи не передбачають необхідності дослідження нових доказів та їх оцінку; або скасувати постанову однієї інстанції – першої чи апеляційної; скасувати повністю або частково судові рішення попередніх інстанцій або визначити їх нечинними та закрити провадження у справі.

Досліджено, що судові рішення Верховного Суду як суду касаційної інстанції закріплюють результат розгляду справи. У них суд відображає не лише остаточне рішення у справі, але й може містити правовий висновок щодо застосування у відповідних правовідносинах норм права. До судових актів суду касаційної інстанції в адміністративному судочинстві відноситься: постанова, ухвала, додаткова постанова та окрема ухвала.

Наголошено, що найважливіше значення у частині вирішення судової справи по суті відіграють постанови, якими оформлюється завершення розгляду у справі, вирішуються основні питання та вимоги касаційної скарги, а також відзиву на касаційну скаргу. Окрім того, у випадку, якщо не всі питання були вирішені Верховний Суд як суд касаційної інстанції може ухвалити з цього приводу додаткову постанову.

Досліджено, що попри традиційну структуру судового рішення, визначену процесуальним законом, яка складається з вступної, описової, мотивувальної та резолютивної частин, Верховний Суд сьогодні намагається ще більше структурувати свої судові рішення для їх більшої чіткості та зрозумілості.

Виявлено, що остаточність та вирішальний вплив на вирішення справи зумовлює необхідність формування єдиної правозастосовної практики у державі. Протилежні судові рішення у схожих правовідносинах руйнують ідею рівності, законності, рівноправності, правової держави, призводить до правової невизначеності. Це зумовлює необхідність формування єдності судової практики, яку має забезпечувати Верховний Суд як найвища судова інстанція. Забезпечення такої єдності можливе через застосування однакових підходів до вирішення справ, однакового підходу для всіх суб'єктів, вирішення судової справи не має бути лотереєю, яка залежить від конкретного судді, який розглядає справу. Цьому сприяє інститут правових позицій та висновків Верховного Суду.

Аргументовано, що суди першої та апеляційної інстанцій мають вказувати не лише норми права, які слід застосовувати, але й релевантну практику Верховного Суду щодо них, доповнивши ч. 1 ст. 244 КАС України щодо тих питань, які вирішує суд при ухваленні рішення, пунктом 3-1 наступного змісту: «який висновок щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладений у постанові Верховного Суду, необхідно врахувати».

Запропоновано зміни до КАС України щодо доповнення обов'язкових елементів мотивувальної частини рішення суду першої інстанції, а також постанови апеляційної інстанції, зокрема, ч. 4 ст. 246 КАС України доповнити наступними пунктами: 6-1) висновки щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладені у постановах Верховного Суду, які врахував суд, та мотиви їх врахування; 6-2) висновки щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладені у постановах Верховного Суду, на які посилалися сторони, які суд не врахував, та мотиви їх неврахування; а також доповнити п. 3 ч. 1 ст. 322 КАС України щодо того, що зазначається у мотивувальній частині постанови суду апеляційної інстанції, підпунктом «д», в якому вказати: «висновки щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладені у постановах

Верховного Суду, які врахував суд апеляційної інстанції або не врахував, та мотиви їх врахування або неврахування».

Обґрунтовано необхідність надання додаткового повноваження суду касаційної інстанції у ч. 1 ст. 351 КАС України, надавши йому можливість скасувати судові рішення повністю або частково і ухвалити нове судове рішення, якщо судами попередніх інстанцій не враховано висновок щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного у постанові Верховного Суду, крім випадку наявності постанови Верховного Суду про відступлення від такого висновку.

Теоретичні положення, пропозиції, висновки та практичні рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть бути використані в науково-дослідній сфері, зокрема для наступного дослідження проблемних питань із адміністративного судочинства України. У законотворчій роботі можуть використовуватись при удосконаленні Кодексу адміністративного судочинства України, інших процесуальних кодексів, а також Закону України «Про судоустрій і статус суддів» тощо. Результати дослідження мають значення теоретичної бази при застосуванні адміністративними права судами. Вони також використані в навчальному процесі, зокрема при підготовці навчальних програм, підручників, посібників, курсів лекцій, навчально-методичних матеріалів, при викладанні лекцій, під час проведення семінарських і практичних занять із дисциплін адміністративно-правового циклу.

Ключові слова: касаційне провадження, адміністративне судочинство, касаційна скарга, Верховний Суд, судове рішення, правовий висновок, касаційне оскарження, доступ до правосуддя, суди, судова практика, Велика Палата Верховного суду, Європейський суд з прав людини.

SUMMARY

Stafiichuk K. V. Cassation proceedings in administrative process of Ukraine. – Qualifying scientific work as a manuscript.

Dissertation for obtaining a scientific degree of the Doctor of Philosophy on specialty 081 – Law. – Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 2022.

In the dissertation, the complex theoretical generalization is carried out and the decision of important scientific is offered concerning cassation proceedings in administrative proceedings of Ukraine.

It is determined that cassation proceedings in administrative proceedings are an optional stage of the administrative process, which consists in reviewing decisions by the Supreme Court, as well as individual decisions of the court of first instance after appellate review, as well as decisions or some decisions of the appellate court in whole or in part. substantive law or violation of procedural law in cases established by law.

It is substantiated that cassation appeal and cassation review of court decisions are not identical terms, as the first concept can be understood as the possibility to file a cassation appeal against a decision that has entered into force in cases specified by law, and cassation review of court decisions is a broader term. The entire procedure of consideration by the court of cassation appeal, it covers all the rules of procedural law, which determine the procedure for opening proceedings, consideration and resolution of the case by the court of cassation. At the same time, the set of stages that determine the procedure for consideration and resolution by the court of cassation of the requirements specified in the cassation appeal is referred to as "cassation proceedings".

It is found that the right to cassation appeal against a court decision is not absolute, but exclusive. In the article 129 of the Constitution of Ukraine indicates the right to cassation appeal in cases specified by law. The limitations of this right are similarly regulated in procedural legislation. In turn, the limited right to

cassation appeal of a court decision allowed to relieve the court of cassation of the excessive number of cases, to focus on more complex cases.

Substantiated that the restriction of the right to cassation appeal against a court decision is expressed through procedural cassation filters, which are designed to limit the number of cases in which a cassation appeal is allowed. This is implemented in the procedural law, primarily due to the existence of grounds for cassation appeal. After all, the lack of substantiation of the grounds for appealing to the court of cassation will result in a refusal to initiate cassation proceedings, which will make it impossible to further consider the cassation appeal. The importance of formulating and clearly distinguishing in the cassation appeal the grounds for such an appeal is emphasized.

It is concluded that the preconditions for the probable opening of cassation proceedings in the case are: the presence of legal positions of the Supreme Court (for cases considered in general proceedings), as well as the form of administrative proceedings, as cassation appeals are not allowed litigation, with some exceptions.

It was found that the subjects of the right to cassation appeal in administrative proceedings are: participants in the case, which in accordance with Art. 42 of the CAP of Ukraine are parties and third parties, as well as persons who are not participated in the case if the court decided on their rights, freedoms, interests and (or) responsibilities. Bodies and persons authorized by law to go to court in the interests of others may also take part in the case. Their representatives, who are authorized to do so, may also file a cassation appeal on behalf of the parties to the case in accordance with the procedure established by procedural law.

It is proposed to define a cassation appeal in administrative proceedings as a written appeal of a party to the case or other persons who did not participate in the case, if the court decided on their rights, freedoms, interests and (or) responsibilities, appealed to the court of cassation in order to review court decisions that have entered into force in cases provided by procedural law.

It was found that compliance with the requirements of the cassation appeal, established by procedural law, is crucial for the possibility of initiating cassation

proceedings, as non-compliance with them entails negative consequences for the complainant.

Emphasized that the stage of opening cassation proceedings is designed to verify the possibility of consideration of the cassation appeal by the court of cassation. It is determined that the grounds for leaving the cassation appeal without motion, return and refusal to open cassation proceedings make it impossible to open it. Therefore, in order to resolve the issue of initiating cassation proceedings in the case, the court of cassation must check all the above grounds and, in their absence, open proceedings in the case. At this stage, the Supreme Court can "filter" cassation appeals that should not be considered in accordance with the requirements of procedural law, returning them or refusing to open proceedings against them, and provides an opportunity to eliminate certain shortcomings of the appellant for further consideration.

It is determined that the powers of the court of cassation are aimed at reviewing the cassation appeal within the limits established by law, which allow eliminating the shortcomings of previous instances, in particular by sending the case for consideration to the court of first or appellate instance.

It is investigated that the court of cassation has a number of powers over the court decisions of the courts of first and appellate instances in the process of consideration of the case, but the consideration of the case should be conducted within the cassation appeal. Due to the prescriptions of Art. 349 of the CAP of Ukraine, the court of cassation may leave the court decisions of previous instances unchanged, and the cassation appeal unsatisfied; may set aside in whole or in part the judgments of previous instances and remand the case or render a new judgment if the circumstances of the case do not necessitate the examination of new evidence and its evaluation; or cancel the decision of one instance – the first or appellate; annul in whole or in part the court decisions of previous instances or declare them invalid and close the proceedings.

Investigated that the court decisions of the Supreme Court as a court of cassation fix the result of the case. In them, the court not only reflects the final

decision in the case, but also can reflect the legal opinion on the application of the relevant rules of law. Judicial acts of the court of cassation in administrative proceedings include: resolution, ruling, additional ruling and separate ruling.

It is emphasized that the most important part of resolving a court case is essentially the decisions that formalize the completion of the case, resolve the main issues and requirements of the cassation appeal, as well as the response to the cassation appeal. In addition, if not all issues have been resolved, the Supreme Court as a court of cassation may issue an additional ruling in this regard.

It is investigated that despite the traditional structure of the court decision, defined by the procedural law, which consists of introductory, descriptive, motivational and operative parts, the Supreme Court today tries to further structure its court decisions for greater clarity and clarity.

Founded that the prosperity and decisive influence on the decision of the case necessitates the formation of a unified law enforcement practice in the state. Opposing court decisions in similar legal relationships destroy the idea of equality, legality, equality, the rule of law, leads to legal uncertainty. This necessitates the formation of the unity of judicial practice, which should be ensured by the Supreme Court as the highest court. Ensuring such unity is possible through the application of the same approaches to resolving cases, the same approach for all subjects, the resolution of a court case should not be a lottery that depends on the particular judge hearing the case. This is facilitated by the institute of legal positions and conclusions of the Supreme Court.

Argued that the courts of first and appellate instances should indicate not only the rules of law to be applied, but also the relevant practice of the Supreme Court in relation to them, supplementing Art. 244 of the Criminal Procedure Code of Ukraine on those issues that are decided by the court in making a decision, paragraph 3-1 reads as follows.

It is proposed to amend the CAP of Ukraine to supplement the mandatory elements of the motivating part of the decision of the court of first instance, as well as the decision of the appellate court, in particular, Art. 246 of the CAP of Ukraine

to add the following paragraphs: 6-1) conclusions on the application of the rule of law in such legal relations, set out in the decisions of the Supreme Court, which took into account the court, and the reasons for their consideration; 6-2) conclusions on the application of the rule of law in such legal relations, set out in the rulings of the Supreme Court, referred to by the parties that the court did not take into account, and the reasons for their disregard; as well as to supplement Art. 322 of the CAP of Ukraine on what is stated in the motivating part of the decision of the appellate court, subparagraph "e", in which to indicate: "conclusions on the application of the rule of law in such legal relations, and the reasons for their consideration or disregard.

The necessity of granting additional powers to the court of cassation in Art. 351 of the CAP of Ukraine, giving him the opportunity to overturn a judgment in whole or in part and adopt a new judgment, if the courts of previous instances did not take into account the conclusion on the application of law in such legal relations, set out in the Supreme Court, except conclusion.

Theoretical provisions, proposals, conclusions and practical recommendations formulated in the dissertation can be used in the research field, in particular for further research of problematic issues in the administrative justice of Ukraine. In legislative work they can be used to improve the Code of Administrative Procedure of Ukraine, other procedural codes, as well as the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges" and so on. The results of the study are important theoretical basis for the application of administrative law by courts. They are also used in the educational process, in particular in the preparation of curricula, textbooks, manuals, lecture courses, teaching materials, lectures, seminars and practical classes in the disciplines of administrative – legal cycle.

Key words: cassation proceedings, administrative proceedings, cassation appeal, Supreme Court, court decision, legal opinion, cassation appeal, access to justice, courts, case law, Grand Chamber of the Supreme Court, European Court of Human Rights.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Стафійчук К.В. Правова природа касаційного провадження в адміністративному судочинстві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 8. С. 317–319. Електронна версія: http://www.lsej.org.ua/8_2020/80.pdf

2. Стафійчук К.В. Стадії касаційного провадження в адміністративному судочинстві. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2021. Вип. 4. С. 152–156. Електронна версія: <http://nvppp.in.ua/vip/2021/4/28.pdf>

3. Стафійчук К.В. Передумови відкриття касаційного провадження в адміністративному судочинстві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 284–287. Електронна версія: http://www.lsej.org.ua/6_2022/64.pdf

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

4. Стафійчук К.В. Здійснення права на касаційне оскарження та порядок його реалізації у адміністративному процесі. *Матеріали XXVI звітної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні»*, 6-7 лютого 2020 р. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2020. Ч.2. С. 93–95.

5. Стафійчук К.В. Становлення касаційного провадження в адміністративному судочинстві України. *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми юридичної науки та практики в XXI столітті»*, 16–17 жовтня 2020 р. Рівне: Видавничий Дім «Гельветика», 2020. Ч. 2. С. 77–80.

6. Стафійчук К.В. «Касаційні фільтри» та обмеження права на касаційне оскарження в адміністративному судочинстві. *Матеріали XXVII звітної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і*

захисту прав людини в Україні», 5–6 лютого 2021 р. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. Ч.2. С. 104–107.

7. Стафійчук К.В. Виклики у забезпеченні єдності судової практики у справах з фінансових правовідносин при обмеженні права на касаційне оскарження *Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України», 29–30 січня 2021 р. Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2021. С. 96–98.*

8. Стафійчук К.В. Суб'єкти реалізації права на касаційне оскарження в адміністративному судочинстві. *Матеріали XX Міжнародної студентсько-аспірантської конференції «Актуальні проблеми прав людини, держави та правової системи», 22–23 квітня 2021 р. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. С. 134–135.*

9. Стафійчук К.В. Межі касаційного провадження в адміністративному судочинстві України. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний розвиток у контексті викликів сьогодення», 8 жовтня 2021 р. Одеса: Східноєвропейський центр наукових досліджень, 2021. С. 110–112.*

10. Правові висновки Верховного Суду в адміністративному судочинстві та їхнє значення у судовому правозастосуванні. *Visegrad Journal on Human Rights. 2022. №2. С.132-136*

11. Стафійчук К.В. Особливості розгляду адміністративної справи у порядку письмового провадження судом касаційної інстанції. *Матеріали XXVIII звітної науково-практичної конференції «Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні», 3–4 лютого 2022 р. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. Ч.2. С.115–117.*